

ÉLŐ KÖVEK – EMLÉKEK A KÖRMENDY JÁRÁSBÍRÓSÁG MÚLTJÁBÓL Baráth Attila

A bíróság elnöke, Baráth Attila polgári ügyszakos bíró mintegy másfél esztendővel ezelőtt, időt és energiát nem sajnálva helytörténeti kutatásba kezdett a Körmenyi Járásbíróság építésének 2014. évi centenáriuma alkalmából. Kitartó és szorgalmas munkájának eredménye az „Élő kövek” Emlékek a Körmenyi Járásbíróság múltjából című színvonalas könyv, melyet a Szombathelyi Törvényszék adott ki az Országos Bírósági Hivatal támogatásával, Sellyei Tamás Ottó tervei alapján. A törvényszék kollégái által hangalámondással színesebbé tett – erre az alkalomra elkészített kisfilm, mely Herr Péter alkotása – meghozhatja a kedvet a könyv elolvasásához. A könyv írója és a törvényszék egyaránt bízik abban, hogy mind többen látogatják meg az oldalt és tekintik meg az igazán időtálló eredménnyel zárult munka kísérő filmjét is.

ISBN 978 963 12 0977 8 – Szombathelyi Törvényszék, 2015, 77 p.

Papp László

A szabadalmi bíraskodás szervezeti kérdései

Az ember szellemi alkotótevékenységének védelme iránti igény civilizációs fejlődésünkkel egyidős, azonban a modern iparjogvédelem Európa-szerte a 19. században jött létre. Az iparjogvédelmi szabályozás akkor tekinthető modernnek, amikor az oltalom odaítélése már nem királyi prerogátiva, hanem objektív feltételeken nyugvó és törvényileg szabályozott alanyi jog. A 19. században magánjogunk az iparjogvédelem körébe a szabadalmi oltalmat, a mustraoltalmat, illetve a védjegyoltalmat sorolta. A szabadalmi oltalom az új, feltalálói tevékenységen alapuló és iparilag értékesíthető találmány számára biztosított kizárólagosság.¹ Az abszolút szerkezetű jogviszonyban megnyilvánuló kizárólagosság értelmében a jogosulton kívül mindenki más kötelezve volt arra, hogy tartózkodjon a jogosult joggyakorlásának zavarásától. Ebből adódóan a modern, illetve a modernné váló szabadalmi jog központi eleme ennek a kizárólagosságnak az állam általi védelme, biztosítása. A tanulmány a 19. század közepétől a szabadalmi oltalommal összefüggő jogviták joghatósági kérdéseit mutatja be.

I.

A szabadalmi ügyekben való bíraskodás elemzésekor elsőként a szabadalmi bíraskodást kell meghatározni. A szabadalmi bíraskodás ugyanis magában foglalhatja a szabadalmi oltalom tartalmával összefüggő magánjogi pereket,

illetve a szabadalom bitorlásának büntetőjogi megítélését is. Ezen túlmenően a 19. század második harmadától, a jogállamiság fokozatos megteremtésével, megnyílt az igény és a lehetőség a közigazgatási szervek törvényességi felügyeletére. Tekintettel arra, hogy a szabadalmi oltalom odaítélése egy klasszikus közigazgatási hatósági eljárás, így az eljáró szerv döntése feletti törvényességi kontroll is a szabadalmi bíraskodás körébe vonható. E hármasság felosztás kiterjeszti a szabadalmi bíraskodás fogalmát. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy egyetlen országot sem ismerünk, amely az említett hatásköröket valaha is egyetlen bírósághoz utalta volna. A szabadalmi bíraskodás sajátossága, hogy a tényállás műszaki kérdésben való állásfoglalás nélkül nem ítéltető meg. Ennek következtében a modern szabadalmi jogszolgáltatásban vagy a bírónak kell speciális szaktudással rendelkeznie, vagy műszaki ülnököket is tartalmazó bírói tanácsot kell összeállítani. Ebből következően e speciális képesítésű bírónak vagy a sajátos összetételű tanácsnak a bírósági szervezetben elfoglalt helye többféleképpen is elképzelhető. A továbbiakban a tanulmány a szabadalmi bíraskodás tág értelmezéséből kiindulva ismerteti a hazai szervezeti szabályozást és annak változásait.

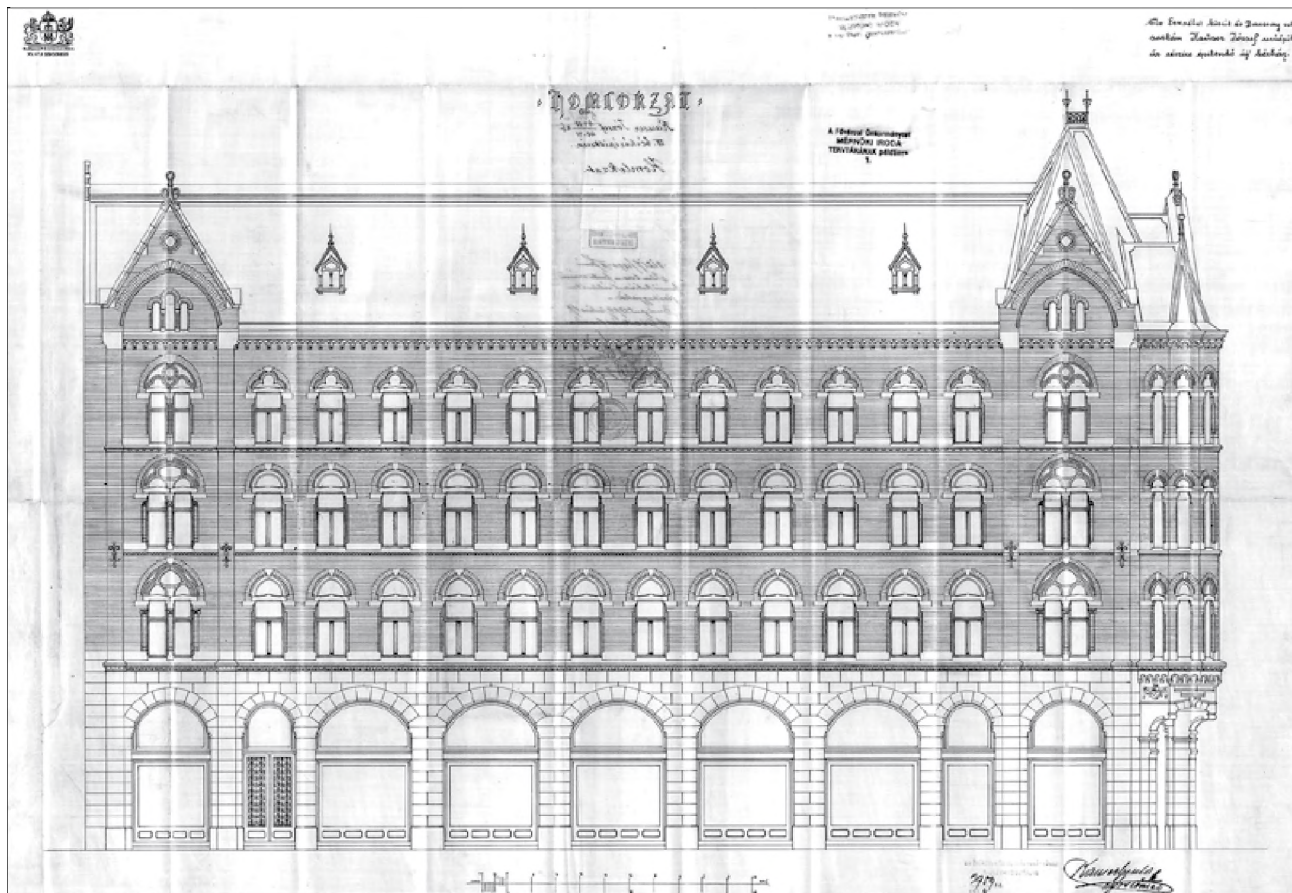
Az 1895. évi XXXVII. tc. volt az első szabadalmi törvényünk, azonban a bíraskodás szempontjából érdemes a „premodernnek” tekinthető 19. század közepi szabályozást is megvizsgálni. Az első szabadalmi törvényünket megelőzően az 1852. évi szabadalmi pátens² volt hatályban Magyarország és Ausztria területén is.³ A pátens a szabadalmi oltalom elleni jogsértéseket döntően büntetőigényként fogta fel, amelyekben a korabeli járásbíróságok járhattak el.⁴ Az igényérvényesítés módja attól függött, hogy a jogsértéssel érintett szabadalom leírása nyílt lajstromba került, vagy a leírást titokban tartották. Az előbbi esetén a fél kérelmére indulhatott a büntetőeljárás, ahol az eljárás alá vont személyt pénzben marasztalhatták, és a bitorlással előállított termékeket elkobozták. Ezt köve-

tően lehetett polgári jogi igényt, kártérítést érvényesíteni. Amennyiben a leírást titokban tartották, vagy a fél nem indított büntetőeljárást, akkor magánjogi perben – szintén járásbíróóság előtt – csak a bitorlástól való további tartózkodásra való kötelezést kérhette a jogosult. Amennyiben pedig egy megadott oltalom érvényessége vált vitássá, akkor arról a kibocsátó szerv, azaz a kereskedelmi és iparügyi minisztérium dönthetett.

A kiegyezést követően a Magyar királyi Földművelés-, Ipar és Kereskedelemügyi Minisztérium 1867. június 14-én kelt 2719. számú rendelete⁵, majd pedig a Vám és Kereskedelmi Szövetség XVII. cikke szabályozta a szabadalmak adományozását, azonban a szervezeti és joghatósági kérdéseket nem rendezte. Így annak ellenére, hogy 1867 után közös elvek mentén kezelendő ügynek számított a szabadalompolitika, abba a szabadalmakkal összefüggő perek szervezeti kérdései nem tartoztak bele.⁶ Bár a Vám és Kereskedelmi Szövetség XVII. cikkének felülvizsgálata során felmerült egy közös szabadalmi hivatal felállításának a gondolata, amely mind az osztrák, mind a magyar szabadalmak érvényességéről dönthetett volna, a tárgyalások végül kudarcba fulladtak, s az 1893:41. tc. értelmében Magyarország és Ausztria külön fogja szabályozni a találmányi szabadalmak kérdését. Ilyen történelmi közegben kezdődött meg az első szabadalmi törvény előkészítése. A törvényjavaslat országgyűlési vitája során már nyilvánvaló volt, hogy az engedélyezés és a megadott szabadalmak érvényességével összefüggő pereket

az eddigi gyakorlattal ellentétben nem lehetett a minisztérium hatáskörében meghagyni. Továbbá 1895-ben már az is valószínűsíthető volt, hogy Magyarország egyszer majd csatlakozna a Párizsi Unió Egyezményéhez (PUE). A PUE 12. cikke előírta a részes államoknak, hogy az ipari tulajdonjogok védelmére egy központi hatóságot kell felállítaniuk.⁷ E nemzetközi tendenciának megfelelően született meg a Szabadalmi Hivatal és a Szabadalmi Tanács.

Ugyanakkor az elnevezésétől eltérően a jogalkotó nem egy tiszta közigazgatási, hanem egy részben bírói jogkört gyakorló, „hibrid” jogállású szervezetet hozott létre. A törvény megalkotásakor Magyarországon már létezett a hatalommegosztás, és a bírói függetlenségnek is évtizedes gyakorlata volt. A bírói függetlenség modern értelmezése kizárja a végrehajtó hatalomnak és végső soron bárki másnak a beavatkozását az igazságszolgáltatásba. Mindez a közigazgatási és bírói hatáskörök egyértelmű elválasztását jelentené, amelynek a szervezetrendszerben is kifejeződésre kell jutnia. Kétségtelen, hogy a hatalommegosztás a maga elméleti tökéletességében sohasem valósulhat meg, ezért a 19. század vége óta általánosan elfogadott bizonyos közigazgatási hatósági jogkörök bíróságokhoz telepítése. A 20. század végén és a 21. század elején mindez csak különösen fontos jogpolitikai érvek – mint például a forgalom biztonsága – érvényesítése esetén fogadható el. Ebből adódóan joggal merül fel a kérdés, hogy a jogalkotó a 19. század végén milyen fontos jogpolitikai elvvel támasztotta alá az engedélyezési eljárás bírósághoz telepí-

A Szabadalmi Hivatalnak 1925-ig helyet adó épület (Erzsébet krt. 19.)⁸

tését. A problémát közelebbről megvizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a törvény országgyűlési vitája során e kérdés – azaz az engedélyezési eljárás különválasztása – fel sem merült.

Ennek magyarázata két, egymásra ható okra vezethető vissza. *Egyrészt* a 19. század második felében a modern magyar bírósági szervezet kiépítésekor, különösen a különbíróóságok megszervezésekor, nem volt egyedülálló eset, hogy egy közigazgatási szerv „átalakítása” vezetett egy különbíróóság felállításához.⁹ *Másrészt* a szabadalmi hatóságok 19. század végi megszervezésekor két alapvető modell érvényesült. Az engedélyezés az illetékes minisztériumnak alárendelt hatóság útján valósult meg, míg a megsemmisítési vagy bitorlási keresetet rendes bíróság látta el. Ilyen szervezeti megoldással találkozunk a 19. század végén Franciaországban, Svájcban¹⁰, Olaszországban, Oroszországban és Spanyolországban.¹¹ Ezzel ellentétben a másik szervezeti megoldás egy, a minisztériumoktól független szervet állított fel, amely bírói joghatósággal is bírt. Ezt a szervezeti megoldást alkalmazta Anglia, az USA, Németország, Ausztria és Magyarország is. Mindezekből következik, hogy a 19. század végén ismeretlen volt az a szervezeti megoldás, amely a minisztériumtól függetlenül, kizárólag csak az engedélyezésre hozott volna létre egy autonóm szervet. Ebben a 19. század végi nemzetközi közegben teljesen érthető és nyilvánvaló a magyar szabályozás, mint ahogy az is, hogy a törvényhez fűzött miniszteri indoklás is evidenciaként kezeli, hogy a szabadalmi hatóságoknak kettős – közigazgatási és bírói jogkört is magában foglaló – funkciója volt.

II.

Az ismertetett 19. századi közegben az 1895. évi XXXVII. tc. a Szabadalmi Hivatalból és Szabadalmi Tanácsból álló kétszintű szervezetrendszer hozott létre. S bár az elnevezéséből nem következett, de funkciója alapján már a korabeli szakirodalom is egységes álláspontot képviselt a különbíróósági jellegében.¹² Ezt erősítette meg az 1920. évi XXXV. tc., amely néhány apróbb módosítással a szervezetrendszer Szabadalmi Bírósággá és Szabadalmi Felsőbíróssággá nevezte át.

A Szabadalmi Bíróság elnökből, alelnökökből és bírói, illetve műszaki képesítésű tagokból, valamint kezelőszemélyzetből állt.¹³ Mindezek felül a törvény bevezette a nem állandó tagok intézményét is, amely lehetővé tette az ügyforgalomtól függően a szabadalmi bírák öt évre történő kinevezését. A nem állandó tagok, azaz a kültagok alkalmazását a kezdetektől hevesen támadta a tudományos közvélemény, hiszen a határozott időre szóló bírói kinevezés a bírói függetlenség elvének csorbítását jelentette. Így nem véletlen, hogy a bíróság működésének már a kezdeti éveiben a kültag intézménye háttérbe szorult.¹⁴ Ezt követően az 1905. évi törvénytervezet már elvetni kívánta az intézményt, de az végül csak az 1920. évi XXXV. tc.-kel szűnt meg. A bírói és műszaki képesítésű tagokat a kereskedelemügyi miniszter előterjesztése alapján a király, majd a kormányzó nevezte ki. A bírói tagoknak az

1869. évi IV. tc.-ben rögzített képesítési követelményeknek kellett megfelelniük, míg a műszaki tagoknak „valamely műegyetemen a tanulmányok szabályszerű bevégzése alapján a kir. József műegyetemről nyert, vagy az által honosított oklevéllel kellett rendelkezniük”.¹⁵

Funkcióját tekintve a bíróság első fokon eljár az engedélyezési, illetve az adminisztratív eljárásokban, továbbá a törvényben felsorolt peres ügyekben. Ez a kettős funkció a szervezetben is érvényre jutott. Az első esetkörben a bejelentési osztály, míg a másodikban a bírói osztály járt el. A törvény eredeti szövegváltozata az eljárási funkciókat határozottabban elkülönítő és a mai osztrák szabályozásra emlékeztető megoldást kínált. Eredetileg ugyanis a bejelentési osztály mellé egy felfolyamodási és megsemmisítési osztályt is terveztek volna. A felfolyamodási osztály kizárólag a bejelentési osztály fellebbviteli fóruma lett volna, amely az oltalmat megadó vagy elutasító elsőfokú határozatokat bírálja felül. Míg a megsemmisítési osztály szervezetenként is elkülönülve az elsőfokú peres ügyekben járt volna el. Az igazságügyi bizottság javaslatára azonban az utóbbi két osztályt bírói osztály néven összevonták, utalva arra, hogy valójában a hatáskörébe tartozó kérdések döntően jogkérdések, így a szervezeti különválasztást semmi sem indokolta.¹⁶

A törvény a bejelentési és bírói osztály viszonyát úgy szabályozta, hogy a bejelentési osztály volt az általános hatáskörű elsőfokú szerv, azaz a bírói osztály első fokon csak a törvény kifejezett rendelkezése folytán járt el. A bejelentési osztály hatáskörébe tartozott a szabadalmi bejelentések vizsgálata, közzététele, visszautasítása, a szabadalom megadása vagy megtagadása, felszólalások elintézése, meghatalmazottak belajstromozása, lejárt szabadalmak megszüntetésének kihirdetése, szabadalmi díjak beszedése. A bejelentési osztály két háromfős tanácsban működött, amelynek egy jogi és két műszaki képesítésű tagja volt.¹⁷ Az osztályhoz kerülő ügyek szinte kivétel nélkül adminisztratív jellegűek voltak, így a bíróság ügyviteli szabályzata szerint az említett tanácsi formáció csak az érdemi kérdésekben, azaz a bejelentés visszautasítása, közzététel elrendelése, bejelentés visszavontnak való kimondása, szabadalom megadása, díjfizetés elengedése, hitelezése esetén volt kötelező.

A bírói osztály már vegyes folyamodású volt, ugyanis eljár a bejelentési osztály fellebbviteli fórumaként, és volt elsőfokú hatásköre is. Az elsőfokú hatásköre csak a törvényben rögzített esetekre korlátozódott, azaz a megvonási, megsemmisítési és a szabadalmak terjedelmének megállapítása iránt indított perekre.¹⁸ Ebből következik, hogy büntetőjogi perekben kizárt, míg a magánjogi perekben is korlátozott volt a bíróság elsőfokú hatásköre, ugyanis a magánjogi perek közül a megadott szabadalommal, illetve az oltalomból folyó vagyoni jogi perek döntő többségét a törvény rendes bíróság elé utalta.

A Szabadalmi Bíróság eredeti szervezeti megoldását megvizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a szabadalmi bírósághoz szükséges műszaki kvalitással nem magának a bírónak, hanem a bírói tanácsnak kellett rendelkeznie. Ez egy sajátos, tisztán műszaki és tisztán jogi végzettségű tagokból álló tanácsot jelentett. Az említett tanács össze-

tételénél azonban a két osztály funkciójára is tekintettel kellett lenni. Ugyanis a bejelentési osztály engedélyező, azaz döntően adminisztratív funkciója esetén a műszaki kérdés volt fajsúlyosabb a jogkérdéshez képest, míg a bírói osztály esetén a jogkérdés dominált.¹⁹ Ennek a jellegnek a két osztály tanácsi összetételénél is érvényre kellett volna jutnia, amelynek szabadalmi törvényünk kezdetben teljesen megfelelni nem tudott. A bírói osztály ugyanis három jogi és két műszaki képesítésű tagot magában foglaló tanácsban járt el akkor is, amikor a bejelentési osztály fellebbviteli fóruma volt. Márpedig ebben az esetben a műszaki kérdés dominált, így a műszaki tagoknak kellett volna túlsúlyban lenniük. Érdemes megemlíteni, hogy ez az anomália a törvényjavaslat eredeti szövegváltozata szerint, a felfolyamodási és megsemmisítési osztályok különválasztásával megoldható lett volna.

A 20. század első évtizedeiben a tanácsi formációk elosztása az egyes tervezeteknél folyamatosan napirenden volt. Az 1905. évi javaslat az engedélyezést tisztán műszaki tagokból álló hármastanács elé utalta volna.²⁰ Az 1909. és 1916. évi tervezetek még tovább mentek, és felismerték a bírói osztály fellebbviteli hatáskörében a műszaki jelleg dominanciáját, s a tanács összetételét is ehhez igazították. A tervezet értelmében ugyanis a bírói osztály, mint fellebbviteli fórum két jogi és három műszaki képesítésű tagból álló tanácsban járt volna el.²¹ Mindez azzal a következménnyel járt volna, hogy az engedélyezési eljárásból teljes egészében száműzhetővé váltak a jogi képesítésű bírák, amellyel a korabeli tudományos közvélemény egy része teljes egészében nem értett egyet.²² Érdemes megjegyezni, hogy mindez logikailag már csak egyetlen lépésre volt attól, hogy a hatósági funkció a bíróságtól teljesen kiszervezhető legyen. Ez azonban a 20. század elején még elképzelhetetlennek tűnt. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a tanácsi formációk közül kialakult vita arra vezethető vissza, hogy a jogalkotó az engedélyezési és a megadott szabadalmakkal összefüggő jogviták elintézését egy szervezetben kívánta megoldani.

A kérdést – felemás módon – az 1920. évi XXXV. tc. rendezte úgy, hogy a bejelentési osztályban két műszaki és egy jogász bíróból álló háromtagú tanács döntött, míg a bírói osztályban mint fellebbviteli fórum előtt három műszaki és két jogász végzettségű bíró ítélkezett. Az 1920-as évekre tehát olyan szervezeti megoldás bontakozott ki, amelyben a tanácsi formációk révén egyértelműen el lehetett különíteni az engedélyezési eljárást és az attól teljesen eltérő funkciót megvalósító peres eljárást.

Az első szabadalmi törvényünk a Szabadalmi Hivatal felettes fórumaként felállította a Szabadalmi Tanácsot, s ezzel egyedülállóan egy kétszintű különbírói bíróságot hozott létre.²³ Ez a hatóság járt el másodfokon a megsemmisítési, megállapítási és megvonási perekben. A Szabadalmi Tanács tagjait a Magyar Korona területén működő felsőbbbíró-

ságok tagjai közül, illetve a királyi műegyetem tanárai közül – a kereskedelemügyi miniszter előterjesztése alapján – az uralkodó nevezte ki.²⁴ A Szabadalmi Tanács összetételét megvizsgálva ez azt jelentette, hogy általában négy bíró a kúriai bírák közül, kettő pedig a zágrábi hétszemélyes tábla ülnökei közül került ki. Az 1920. évi XXXV. tc. a Szabadalmi Tanácsot Szabadalmi Felsőbírói Szakszabályozó Tanácsként nevezte, amely mint szakosított felsőbbbírói bíróság 1927-ig működött. Bár a szakmai körök ellenezték, az 1927. évi XX. tc. a Szabadalmi Felsőbírói Szakszabályozó Tanácsot megszüntette, és annak tanácsát, mint szabadalmi tanácsot a Kúriába integrálta. A Kúrián belül főszabályként ötös tanácsban ítélkeztek, amely a szabadalmi perek esetén azt jelentette, hogy három jogi és két műszaki képesítésű bíróból álló tanács döntött végső fokon. A szakosított szabadalmi felsőbbbíráskodás – a tanácsi formációkhoz hasonlóan – a 20. század első két

Pompéry Elemér, a Szabadalmi Bíróság elnöke (1922–1929)²⁷

volt. A Közigazgatási Bíróság felállítását követően a század első évtizedének törvényjavaslatai a Szabadalmi Tanács megszüntetése mellett annak hatáskörét a Közigazgatási Bírósághoz, ebben az értelemben, mint fellebbviteli bírósághoz telepítették volna.²⁵ E megoldás ellen felhozott szakmai érvek döntően akörül csoportosultak, hogy a Közigazgatási Bíróság bírái a szabadalmi ügyek elbírálása terén tapasztalattal nem rendelkeztek, és a bíróságon belül műszaki képesítésű tagok sem voltak alkalmazva. Így specifikációt első fokon érvényre juttató Szabadalmi Bíróságtól egy olyan bírói fórumhoz lehetett volna fellebbezni, ahol a specifikáció nem érvényesül. Ugyanakkor Fazekas Oszkár már 1906-ban felvetette, hogy a Szabadalmi Tanács megszüntetésével a Közigazgatási Bíróságon belül lehetett volna egy speciális összetételű szabadalmi tanácsot létrehozni.²⁶ Ekkor ez az elképzelés ötlet szintjén megrekedt, s érdekes módon a Szabadalmi Felsőbírói Szakszabályozó Tanács megszüntetésekor, illetve a Kúriába való integrálásakor a Közigazgatási Bíróság bevonása a szabadalmi felsőbbbíráskodásba már fel sem merült.

A második világháború végéig tartó szervezeti fejlődés sajátosságait az alábbiakban foglalhatjuk össze. *Egyrészt* az első szabadalmi törvényünk egy kétszintű különbírói bíróságot hozott létre, amely azonban csak szabadalmi kérdésekkel foglalkozott, így az egyéb iparjogvédelmi intézmények nem tartoztak a hatáskörébe. E kétszintű különbírói bíróság – a korszak sajátosságaiból adódóan – közigazgatás hatósági és bírói jogkört is gyakorolt. E kettősség azonban a kezdetektől fogva szervezeti anomáliát okozott, amely a tanácsi formációk folyamatos átgondolásában figyelhető meg. *Másrészt* a szabadalmakkal összefüggő perek közül sem tartozott minden a bíróság hatáskörébe, amelyek közül a legszembetűnőbb, hogy a bitorlási igényeket – legyen az magánjogi vagy büntetőjogi – rendes bíróság bírálta el. *Harmadrészt* a jogalkotó a bejelentési osztály oltalmat megadó vagy megtagadó határozatával

mint közigazgatási határozattal szemben nem a meglévő közigazgatási jogvédelem szokásos fórumrendszerét, hanem szakosított fellebbviteli bíraskodást vett igénybe.

III.

Kevéssel a második világháború után, 1946. március 16. napján a Szabadalmi Bíróság folytatta működését, ám az ezt követő években szerves változáson ment keresztül. Szemmel látható volt a törekvés a tisztás laikus elem kiszorítására a szabadalmi bíraskodásból, ugyanis felvetődött az az elképzelés, hogy az eddig tisztán műszaki képesítésű tagoknak is jogi vagy legalábbis szabadalmi ügyvivői képesítést kell szereznüik.²⁸ Ettől jóval nagyobb jelentőséggel bírt a Szabadalmi Bíróság hatásköre és szervezete körül kialakult vita. A tudományos közvélemény 1946 után egyetértett abban, hogy a bíróság hatáskörét két irányba is bővíteni kell. *Egyrészt* a szabadalmi oltalmon kívül az egyéb iparjogvédelmi intézményekre is célszerű volt a bíróság engedélyezési hatáskörét kibővíteni. Mindez a védjegy- és mintaügyekben a 6.200/1948. számú kormányrendelettel meg is valósult. A rendelet értelmében a védjegy- és mintaoltalmi bejelentéseket 1948. május 31. napja után nem a kereskedelmi és iparkamaráknál, hanem a Szabadalmi Bíróságnál kellett benyújtani, amellyel a bíróság engedélyezési jogköre valamennyi – akkor ismert – iparjogvédelmi intézményre kiterjedt. *Másrészt* a hatáskörök bővítése a szabadalmakkal összefüggő perek tekintetében is felmerült. Az első szabadalmi törvényünk az igazságszolgáltatás egységességét szem előtt tartva, csak a legkirívóbb esetekben állapította meg a szakosított bíróság hatáskörét. Egy modern bírósági szervezetrendszerben az igazságszolgáltatás egységessége kétségtelenül fontos jogelv, amely azonban nem zárja ki a szakosított bíróságok alkalmazását. Ebből adódóan a szabadalmi ügyekben a különbírósági és rendes bírósági hatáskörök meghatározása az első szabadalmi törvényünkben nem volt túl szerencsés. Ugyanis ha egy piaci szereplő egy ellene indítandó bitorlási keresettől tartott, akkor a Szabadalmi Bíróság előtt nemleges megállapítási pert indíthatott. A kereset értelmében a fél annak a megállapítását kérhette, hogy az általa előállított vagy használt tárgy vagy eljárás valamely általa megjelölt szabadalomba ütközik-e. Ebben az esetben egy kétfokú eljárásban szakosított bíróság bírálta el a kérelmet. Azonban ha ugyanazon féllel szemben valaki más bitorlási keresetet nyújtott be, akkor ugyanannak a kérdésnek az eldöntése rendes bírósági hatáskörbe tartozott. Nyilvánvaló, hogy mind a két esetben ugyanazt a műszaki kérdést kellett eldönteni, azonban az első esetben azt műszaki ülnökökkel rendelkező szakbíróság, míg a második esetben ülnökökkel nem rendelkező rendes bíróság bírálta el. A bitorlási büntetőigényekben az illetékes járásbíróság, míg a magánjogi igények tekintetében az illetékes törvényszék járt el. Bár a szabadalmi törvényünk ilyen esetben előírta a Szabadalmi Bíróság megkeresését, azonban csak a leírás értelmezése tekintetében. Márpedig egy bitorlási, illetve nemleges megállapítási eljárásban a tényállás eldöntése valójában

az igénypontok ütköztetését jelentette. Annak az eldöntése ugyanis, hogy egy piaci szereplőnek a magatartása beleütközik-e vagy beleütközhet-e egy megadott szabadalomba, valójában annak az elemzését jelentette, hogy az adott magatartás megvalósítja-e az igénypontban rögzített eseteket. Hiszen maga a szabadalmi oltalom az igénypontból ered, így az oltalom arra terjedt ki, ami az igénypontban rögzítve volt. A leírás pusztán az igénypont értelmezésére, annak műszaki indokolására szolgált.²⁹ Ebben az értelmezésben tehát a bitorlási perekben a Szabadalmi Bíróság megkeresése valójában nem mozdította érdemben előre a rendes bírósági eljárást. Ebből adódóan a tudományos közvélemény 1947-re egyre inkább amellett foglalt állást, hogy a szabadalom tulajdonjogának megállapítása iránti pereket kivéve, minden magánjogi per a Szabadalmi Bíróság hatáskörébe kell, hogy tartozzon.³⁰

A Szabadalmi Bíróság hatáskörének újraértelmezése ismét szervezeti kérdéseket vetett fel. A szabadalmakkal összefüggő szinte valamennyi magánjogi igény Szabadalmi Bíróság elé utalása ugyanis az akkor fennálló rendszer szerint egy kétfokú eljárást jelentett volna.³¹ Mindez a szabadalmi törvény szerint eredetileg is a bíróság hatáskörébe tartozó kérdésekben eddig is így volt, azonban a bitorlási, illetve kártérítési perekben nem. Ez utóbbiak esetén ugyanis a rendes bírósági szervezet egy háromfokú eljárást engedett meg. Ennek orvoslását a korabeli szakirodalom egy másodfokú szakosított bíróság felállításában, azaz gyakorlatilag a Szabadalmi Felsőbíróság visszaállításában látta. Számunkra ez azért is érdekes lehet, mert annak ellenére, hogy 1927 óta működött a Kúrián belül egy szabadalmi tanács, elvi szinten sem merült fel annak a lehetősége, hogy a rendes bírósági rendszeren belül az ítélőtáblákon is ilyen sajátos összetételű tanácsi formáció ítélkezzen. A visszaállítani kívánt fellebbviteli szakbíróság és az új szabadalmi bíraskodás rendje körül két elképzelés bontakozott ki. *Egyrészt* a kétfokú szabadalmi bíróságok döntöttek volna kizárólagosan a műszaki jellegű kérdésekben, s csak ezt követően nyílt volna meg az út a magánjogi igények érvényesítésére a rendes bírósági rendszerben. Ennek a megoldásnak a kétségtelen hátránya az ötfokú ítélkezés kialakítása lett volna. *Másrészt* a kétszintű szakosított bíraskodást (Szabadalmi Bíróság és Felsőbíróság) a Kúria alá lehetett volna rendelni. Ebben a megoldásban a Szabadalmi Bíróság bírói osztálya járt volna el az elsőfokú perekben, ahonnan a Szabadalmi Felsőbírósághoz lehetett volna fordulni másodfokon. Mind a két bíróság tisztán jogi végzettségű, illetve műszaki és szabadalmi ügyvivői képesítéssel rendelkező tagokból állt volna. Harmadfokon pedig – kizárólag jogkérdésben – a Kúria járt volna el végső bírói fórumként. A Kúria alá rendelt kétfokú szakosított bíróság logikailag és dogmatikailag mindenképpen igazolható, azonban aligha tekinthető költséghatékony megoldásnak. Nem véletlen, hogy a 20. században egyetlen európai ország sem alkalmazta ezt a szervezeti megoldást. Napjainkban is egyedül Svédországban találunk hasonló struktúrával. Svédországban 2016 szeptemberétől a Patent and Market Court látja el a svéd szabadalmi hivatal határozatainak bírósági felülvizsgálatát, és egyúttal mind a bitorlási, mind a megsem-

misítési perekben első fokon is eljár. Fellebbviteli fóruma – minden esetben – a Patent and Market Appeal Court, amely szintén szakosított bíróságként működik, s harmadfokon a svéd legfelsőbb bíróság jár el.³²

A szervezeti megoldások körüli szakmai vita az 1947–1948 közötti időszakban – úgy, ahogyan az a két világháború között is megfigyelhető – a megváltozott politikai légkör miatt nem bontakozhatott ki. 1949. január 1-ével megkezdte működését az Országos Találmányi Hivatal, amely kezdetben az államnak felajánlott találmányokra igényelhető szerzői tanúsítványok kiadásával foglalkozott. Mindez a polgári korszakból megörökölt iparjogvédelmi bíraskodást érintetlenül hagyta, azonban még ugyanebben az évben megkezdődött a szakosított bíraskodás felszámolása. Az 1949. évi III. tv., a bírói függetlenség elvét súlyosan megsértve, a Szabadalmi Bíróság feletti felügyeleti jog gyakorlását a miniszterelnökre ruházta, aki e jogát a Tervhivatal elnökén keresztül gyakorolta. Ezt követően az 1949:8. tvr. a bíróságot megszüntette, s hatáskörét elosztotta az Országos Találmányi Hivatal, illetve a budapesti ítéletábla között.

Összességében megállapítható, hogy az 1945–1948 közötti időszak rövidege ellenére rendkívül aktív volt a szabadalmi bírósági szervezeti elképzeléseket illetően. A dualizmus, illetve a Horthy-korszak közjogi hagyományait alapul véve e néhány év koncepciói a bíróság hatáskörének bővítésével, illetve az ebből adódó szakosított fellebbvitel visszaállításának a gondolatával jellemezhető.

IV.

Az Országos Találmányi Hivatal felállításával a korábbi Szabadalmi Bíróság bejelentési osztályának hatásköre, azaz az engedélyezéssel kapcsolatos eljárások mint tisztán közigazgatási hatósági eljárások a hivatalhoz kerültek át. E jelenség nem tekinthető hungarikumnak, ugyanis a második világháborút követően a legtöbb nyugat-európai állam a szakosított szabadalmi bíróságoktól leválasztotta az engedélyezési eljárást jelentő közigazgatási eljárásokat, létrehozva ezzel a nemzeti szabadalmi hivatalokat. Magyarországon azonban a bírói és hatósági hatásköri tisztázásán túl az 1949:8. tvr. a szakosított bíraskodást is megszüntette. Mindez nem jelentette feltétlenül azt, hogy megszűnt a modern iparjogvédelmi bíraskodás Magyarországon, hiszen az a rendes bírósági szervezetrendszerben speciális tanácsformációként tovább élt.³³ Az 1949-es szabályozással a Szabadalmi Bíróság bírói osztályának hatáskörét a budapesti ítéletábla vette át.³⁴ Ez önmagában azért is érdekes, mert a polgári kori bírósági szervezetrendszerünkben az ítéletábla kizárólag fellebbviteli bírói fórum volt, elsőfokú hatáskörrel nem rendelkezett. A tvr. értelmében azonban 1949-től a korábbi bírói osztály teljes hatásköre, ideértve az elsőfokú perek is a budapesti ítéletáblához kerültek. A tanács összetételében továbbra is érvényesült a specifikáció, ugyanis az öttagú tanács három jogászbíróból és két műszaki képesítésű ülnökből állt, akiket a bírói tanács elnöke az OTH-hoz ki nevezett tanácstagokból³⁵ jelölhetett ki.³⁶ Az 1949. évi XX. tv. még fenntartotta az ítéletáblákat mint felsőbbbíróságokat³⁷,

azonban a kiéptülő tanácsrendszerrel összeegyeztethetetlen bírósági szinteket az alkotmányt módosító 1950. évi IV. tv. eltörölte, amely az ítéletáblák megszüntetését jelentette.³⁸ Ezzel az ítéletáblák funkcióját a megyei bíróságok vették át. A szabadalmi bíraskodás szempontjából ezt az állapotot állandósította a második szabadalmi törvényünk (1969:2. tv.), amelynek értelmében az OTH-nak a szabadalom megadása; a szabadalmi oltalom megszűnésének megállapítása, illetőleg újra érvénybe helyezése; a szabadalom megsemmisítése és a nemleges megállapítás kérdésében hozott határozatának felülvizsgálatát a Fővárosi Bíróság kizárólagos illetékességébe utalta.³⁹ A Fővárosi Bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban járt el, ahol két bírónak felsőfokú vagy azzal egyenértékű műszaki képesítéssel kellett rendelkeznie. Ebből következett, hogy 1969-től a műszaki ülnökök alkalmazása helyett a jogalkotó az eljáró bírótól várta el a speciális képesítés megszerzését. A felsőfokú műszaki végzettség egyrészt a műszaki egyetem oklevelét jelentette, amellyel egyenértékű volt a tudományegyetemen szerzett biológusi, fizikusi, kémikusi, gyógyszerészeti oklevél.

A szabadalmi bíraskodást a rendes bírósági szervezetbe integráló és speciális összetételű tanácsot alkalmazó szervezeti megoldása a harmadik szabadalmi törvényünkkel (1995:33. tv.) is változatlan maradt. Az ítéletáblák visszaállításával mindez azt eredményezte, hogy a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának⁴⁰ (SZTNH) határozatai ellen a Fővárosi Törvényszék speciális összetételű tanácsához lehet fordulni, amely bíróság egyúttal eljár a szabadalom-bitorlási perekben is első fokon. Másodfokon a Fővárosi Ítéletábla – már nem speciális összetételben –, míg harmadfokon a Kúria dönt a szabadalmi perekben.

Összességében megállapítható, hogy a 19. század végétől egészen napjainkig érvényesül a specifikáció a szabadalmi bíraskodás terén. A 20. század közepéig mindez egy – egy-, illetve kétfokú – szakosított bíróságot jelentett, amely jogi és műszaki végzettségű tagokból álló tanácsban ítélték. A 20. század közepétől a korábbi Szabadalmi Bíróság hatásköréből – teljes mértékben elfogadható és szükségszerű módon – az engedélyezési eljárás kikerült, s a jogalkotó a szakosított bíraskodás helyett a speciális összetételű tanácsot a rendes bírósági szervezetbe helyezte el. Szintén szembevetendő változás, hogy 1969-től a Fővárosi Bíróság (Fővárosi Törvényszék) szabadalmi perekkel foglalkozó tanácsa jogi, illetve jogi és műszaki képzettségű bírákból áll. Észre kell venni, hogy egyértelműen lándzsát törni az 1949 előtti vagy utáni szervezeti megoldás mellett vagy ellen nem lehet. Ugyanis mind a két szervezeti struktúrában érvényesül(t) a szabadalmi bíraskodással szemben támasztott azon alapvető követelmény, amely szerint a jogász bíró mellett műszaki képesítésű ülnök vagy műszaki képesítéssel rendelkező bírói is legyen. Kétségtelen, hogy a magyar közjogi hagyományoknak a szakosított iparjogvédelmi bíraskodás is megfelelt, azonban ha megvizsgáljuk a 20. század második felének európai megoldásait, akkor azt tapasztaljuk, hogy napjainkban csak azok az országok tartanak fent szabadalmi különbíróságot, amely államokban a szabadalmi bejelentések, illetve perek súlya és gyakorisága, valamint az ország gazdasági teljesítőképessége ezt indokolja.⁴¹

Jegyzetek

- ¹ A feltételrendszerrel lásd bővebben Papp László: *A szabadalmi jogvédelem történeti perspektívái*, Budapest, 2015, Gondolat Kiadó, 86–157. p.
- ² 1852. augusztus 15-én kelt császári nyílt parancs. Magyarországot illető magyar közlöny és kormánylap, 1852, 329–345. p.
- ³ Az első szabadalmi törvényünket megelőző hazai szabályozásról lásd bővebben Papp László: *Osztrák törekvések a hazai szabadalomügy terén és elfelejtett törvényjavaslat*, P. Szabó Béla – Szemesi Sándor (szerk.): *Profectus in Litteris III.*, Debrecen, 2012, 229–237. p.; Papp László i. m. 2015, 29–47. p.
- ⁴ A neoabszolutizmus bírósági szervezetéről lásd bővebben: Stipta István: *A magyar bírósági szervezetrendszer története*, Debrecen, 1997, Multiplex Media, 112–115. p.; Papp László: A rendes bírósági szervezet változásai 1849–1861 között. *FORM Acta Juridica et Politica*, 2014/1. sz. 157–167. p.
- ⁵ *Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára*, Pest, 1868, 164–167. p.
- ⁶ A közös érdekű ügyekről lásd bővebben Balogh Judit: A közös érdekű ügyek a dualizmus rendszerében. *Jogtörténeti Szemle*, 2007/3. sz. 2–7. p.
- ⁷ Lásd bővebben Papp László: Magyarország és az Iparjogvédelmi Unió a XX. század első évtizedeiben. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/4. sz. 59–73. p.
- ⁸ A kép forrása: <http://nagykorut.budapest.hu/erzsebet-kr/19-3/>
- ⁹ Lásd a Közigazgatási Bíróság felállítását. Vö. Stipta István: *Közigazgatási Bíróság felállításának rendszere 1883-ig*, Máthé Gábor, Révész T. Mihály, Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2013, ELTE Eötvös Kiadó, 331–337. p.
- ¹⁰ Érdemes megjegyezni, hogy a 19. század végi svájci szabályozás a hivatal hatáskörébe utalta a szabadalmakon túl a védjegy- és a must-raoltalmi ügyeket is.
- ¹¹ A 19. század végi spanyol szabályozás annyiban sajátos volt, hogy a megsemmisítési keresetek egy részét a miniszter, míg másik részét a bíróságok bírálták el.
- ¹² Ferdinandy Gejza: *Magyarország közjoga*, Budapest, 1902, Politzer Zsigmond és fia, 268. p.; Kiss István: *Magyar Közjog*, Eger, 1886, Érsek-Lyceumi Könyvnyomda, 505. p.; Kmetty Károly: *A magyar közjog tankönyve*, Budapest, 1911, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 434–436. p.
- ¹³ Szabadalmi Bíróságon az 1895–1920 között működött Szabadalmi Hivatalt is érteni kell.
- ¹⁴ Kelemen Manó: *A találmányi szabadalmakról szóló 1895:XXXVII. törvények revíziója*, Budapest, 1905, Országos Iparegyesület, Hungária Könyvnyomda nyomása, 9. p.
- ¹⁵ 1883. évi I. tc. 10. §.
- ¹⁶ Az igazságügyi bizottság jelentése „a találmányi szabadalmakról szóló” törvényjavaslat tárgyában. *Az 1892. év február hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója*, XXV. kötet 884. szám., Budapest, 1895, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 56. p.
- ¹⁷ Mindig a jogi képesítéssel tag volt a tanács elnöke.
- ¹⁸ Kósa Zsigmond: Jogosítottak-e a szabadalmi hatóságok egy szabadalom megsemmisítése iránt indított perben, a későbbi elsőbbséggel engedélyezett szabadalmat a korábbi szabadalomtól függőnek nyilvánítani? *Ügyvédek Lapja*, 1900/18. szám 3. p.; Fenyő Henrik: Szabadalmi intézményünk jelen állapota. *Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye*, 1914, 139. p.
- ¹⁹ Jámbor Gyula: *Az újdonság fogalma a szabadalmi jogban*. Budapest, 1894, 139. p.
- ²⁰ Kelemen Manó i. m. 1905, 115. p.
- ²¹ Lévy Béla: A szabadalmi törvényjavaslat előadói tervezete, *Különnyomat a Jogtudományi Közöny 1916. évi évfolyamából*. Budapest, 1916, 43. p.
- ²² Bernauer Zsigmond: Észrevételek az új szabadalmi törvénytervezet-hez, *Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye*, 1917/7. sz. (62. p.); Kósa Zsigmond: Vélemény a szabadalmi törvénytervezetről, *Évkönyv az Iparjogi Szemle 1916. évfolyamának pótlására*. Budapest, 1917, 86. p.
- ²³ A Szabadalmi Tanács [Felsőbíróság] szervezeti és ügyviteli szabályzatát a 734/1896 K. M. rendelet szabályozta. A tárgyalat korszakban ezt módosította a 34.549/1914. K. M. rendelet, 74.825/1920 K. M. rendelet, amelyek egységes szerkezetbe foglalt rendelkezéseit továbbiakban „Sztűsz” rövidítés alatt használok.
- ²⁴ A bírák felsőbbbírósági megbízatásuk teljes időtartamára, míg a műszaki tagokat öt évre nevezte ki. 1895. évi XXXVII. tc. 24. §.
- ²⁵ Beck Hugó: *Szabadalmi jogunk reformja*, Budapest, 1909, Franklin Társulat, 304–307. p.; Kósa Zsigmond i. m. 1917, 83. p.; Szivák Imre: *Az alkotmányjogi biztosítékokról, állambíróságról stb.*, Budapest, 1906, Athenaum, 164. p.
- ²⁶ Fazekas Oszkámak a Magyar Jogászegylet 1906. december 15-én tartott, „Sürgős Iparjogvédelmi reformok” c. előadása. In *Jogtudományi Közöny*, 1906/52. sz. 453. p.
- ²⁷ *Tolnai Világlap*, 1925. január 28., 27. évf., 5. szám, 10. p.
- ²⁸ Karczag György: Az Iparügyi Minisztérium fontos intézkedései az ipari tulajdonjogi jogszolgáltatás terén, *Magyar Ipar*, 1947. szeptember 10., 9. p.
- ²⁹ Vö. Papp László i. m. 2015 184–190. p.
- ³⁰ Kolos Aurél: Az átszervezendő Szabadalmi Bíróságnak a kizárólagos hatáskört kell biztosítani a szabadalmak körüli jogkérdések eldöntésénél. *Ipari Jogalkotás*, 1947/szeptember (19. p); Aknai Miksa: A Szabadalmi Bíróság hatáskörének kiterjesztése. *Magyar Ipar*, 1948/január (6. p.); Sályi István: A Szabadalmi Bíróság hatásköréről. *Szabadalmi Közöny*, 1947/22. sz. (134. p.)
- ³¹ A Szabadalmi Bíróság bírói osztály járt el elsőfokon, míg másodfokon a Kúria szabadalmi tanácsa.
- ³² *Patent Litigation in Europe*, European Patent Academy, 2016, 119. p.
- ³³ Ezt erősíti az a tény is, hogy a Szabadalmi Bíróság bírának egy jelentős része e tanácsokban folytatta munkáját.
- ³⁴ 1949:8. tvr. 5. §.
- ³⁵ Az OTH-hoz kinevezett műszaki képesítésű tagoknak minimum szabadalmi ügyvivői képesítéssel is rendelkezniük kellett.
- ³⁶ 1949:8. tvr. 7. § (1) bek.
- ³⁷ 1949:20. tv. 36. §
- ³⁸ Vö. 1950:4. tv. 5. §
- ³⁹ A találmányi szabadalmakról szóló 1969:II. tv. 57. § (1) bek.
- ⁴⁰ Az intézmény jogelődje a Szabadalmi Hivatal, illetve az OTH.
- ⁴¹ Szakosított iparjogvédelmi bíróságot alkalmaz napjainkban Anglia és Wales, Finnország, Németország, Portugália, Svédország, és Svájc.

